

ДИНАМІКА ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Стаття присвячена розрахунку інтегрального показника розвитку галузей соціальної інфраструктури Закарпатської області. У роботі підрахований інтегральний показник розвитку галузей соціальної інфраструктури Закарпатської області у розрізі останніх років. Автором досліджено стан галузей соціальної сфери в умовах економічної трансформації.

Ключові слова: інфраструктура, галузь, соціальний, показник, статистика, населення, забезпеченість.

Y. S. PALIYCHUK
Uzhgorod National University

DYNAMIC OF INTEGRAL INDICATOR OF DEVELOPMENT OF SOCIAL INFRASTRUCTURE IN CARPATIAN REGION

The article is devoted to the calculation of the integral index of social infrastructure sectors Carpathian region. In this work was calculated the integral index of social infrastructure o the sectors of Carpathian region in the context of recent years. The author investigates the state of the social sector during the economic transition. Today on the way to a market economy in our country, the main focus should be the course to increase its social orientation and consistent shifting the economy to meet the needs of working people and their families. That required a qualitative change in the productive forces and production relations, which are essential to ensure adequate standard of living and, consequently, spiritual enrichment and harmonious development of the rural population. These and other factors encouraged to seek ways to preserve the existing social infrastructure and more effective models of their operation and funding sources in restructuring the agricultural sector of Ukraine. In connection with aforesaid, we conclude that the functioning and social development of the village is one of the main directions of reforming the agricultural sector of the country and building a socially oriented market economy.

Keywords: infrastructure, region, social, metrics, statistics, population, security.

Вступ

Останнім часом науковим дослідженням соціальних процесів на регіональному рівні приділяється значна увага. Результати наукових досліджень та аналізу досвіду практичної роботи дають можливість для вивчення та узагальнення тенденцій у змінах соціальних процесів, оцінити вплив на ці процеси економічної трансформації суспільства, змін у характері виробничих відносин тощо.

Об'єктивно оцінюючи особливості соціально-економічного розвитку окремих територій, необхідно зауважити, що абсолютно однакового стану якості життя людей на усій території України досягти неможливо. Регіони різняться за природо-кліматичними, економічними, історичними та іншими умовами, які за своєю сутністю визначають відмінності та специфічні особливості життя людей на окремих територіях.

Таким чином, викладене вище зумовлює актуальність дослідження та розрахунку показника розвитку галузей соціальної інфраструктури.

Питанням формування і розвитку галузей соціальної сфери присвячені наукові дослідження та публікації українських вчених-економістів: Морозюк Н.В. [1], Булах Т.М. [2], Паленичак О.В. [3], Лузан Ю.Я. [4], Прейгер Д. [5], Запатріна І.В. [6], Криган Р.В. [7], Кінаш І.П. [8], Панченко М. [9], Пігуль Н.Г. [9] та інших.

Метою даного дослідження є аналіз стану галузей соціальної сфери у Закарпатській області. Соціально-економічне дослідження розвитку соціальної інфраструктури сіл включає нагромадження статистичних даних, їх аналіз, теоретичне обґрунтування, перевірку одержаних результатів та розробку заходів щодо удосконалення їх розвитку. При вивченні суті соціальної інфраструктури необхідний системний підхід, який вимагає комплексного аналізу її функціонування та розробки цільової програми її розвитку.

Рівень розвитку інфраструктури служить основним показником, що береться до уваги при виборі даної місцевості для розміщення виробництва, місця проживання чи залучення інвестицій. Соціальна інфраструктура є важливою умовою та індикатором життєвого рівня населення. Тому науковцями робилися неодноразові спроби обґрунтувати показники розвитку інфраструктури.

Проте через технологічну різноманітність інфраструктурних галузей, їх унікальність і незамінність (нерозвиненість медичного обслуговування не можна компенсувати надлишком потужностей освітньої галузі) проблема конструювання загальноприйнятого інтегрального показника рівня розвитку інфраструктури залишається невирішеною. Внаслідок цього інфраструктурний потенціал, як правило, досліджується погалузево, або за групами галузей.

Багатьма науковцями досліджується методологія розрахунку інтегрального показника розвитку галузей соціальної інфраструктури. Так, Сідорова А.В. у своїй монографії “Економико-статистические

методи в управленні сферою послуг” пропонує для прогнозування розвитку галузей сфери послуг використовувати авторегресивну інтегровану модель Бокса Дженкінса (або АР та СС-модель) [11]. В цій моделі показани, що моделюється, заданий різницею між минулим показником та минулими фактичними спостереженнями.

Вітренко Н.М. пропонує використовувати для загальної оцінки рівня розвитку інфраструктури регіону наступну підсистему узагальнюючих показників:

- 1) основні фонди соціальної інфраструктури;
- 2) капітальні вкладення у соціальну інфраструктуру;
- 3) введення в дію основних фондів соціальної інфраструктури;
- 4) чисельність зайнятих у соціальній інфраструктурі [12].

За даним методом використовуються статистичні дані щодо галузей соціальної інфраструктури, їх питома вага у загальній величині основних фондів та проводиться їх аналіз.

Для оцінки розвитку соціальної сфери району в якості бази порівняння у практиці використані кращі (максимальні) досягнуті в районах показники (оскільки вони є стимуляторами). Розрахунки виконані на основі діючих на даний час показників статистики.

Використання максимального значення в якості бази порівняння дозволяє зробити узагальнюючу оцінку таких галузей та видів діяльності, що надають послуги, для яких немає науково обґрунтованих нормативів споживання. Крім того, орієнтація на більш високий рівень, досягнутий у конкретному районі, стимулює розвиток інших районів, дозволяє оцінити глибину та ступінь їх диференціації.

Інтегральний показник розвитку галузей соціальної інфраструктури Закарпатської області

Для оцінки рівня розвитку соціальної сфери та стану кожної галузі або виду діяльності з надання послуг для всіх районів Закарпатської області на початок 2014 року були відібрані показники регіональної статистики, які характеризують діяльність з обслуговування населення:

1. Забезпеченість населення житлом, м² загальної площі на одного жителя.
2. Забезпеченість населення торговою площею, м² на 10000 населення.
3. Забезпеченість населення закладами культури та мистецтва на 100 осіб, книжковий фонд, примірників.
4. Забезпеченість населення основними домашніми телефонами, одиниць на 100 сімей.

Дані для розрахунку інтегрального показника розвитку соціальної інфраструктури гірських районів Закарпатської області містяться у таблиці 1 (розраховано автором за даними джерела [3]).

Таблиця 1

Показники регіональної статистики соціальної сфери в Закарпатській області

Роки	Забезпеченість населення житлом, м ² загальної площі на одного жителя	Книжковий фонд, примірників	Забезпеченість населення основними домашніми телефонами, одиниць на 100 сімей	Кількість лікарняних ліжок, на 10000 населення
2011	22,6	6388,8	97	80,7
2012	23,1	6271,6	90	78,2
2013	23,3	6120,3	87	74,8

Рівень розвитку соціальної сфери кожного району Закарпатської області, який характеризує стан, потенціал, внутрішні резерви відповідних галузей та видів економічної діяльності, виміряний інтегральним показником, на основі використання процедури агрегування відносних величин. Його складовими є показники матеріально-технічного стану галузей, рівня споживання послуг та забезпеченості населення об'єктами сфери послуг.

Далі за методикою виконуємо розрахунок окремих коефіцієнтів рівня розвитку конкретного виду послуг як відношення фактичного значення для кожного району (регіону) до максимального (кращого) досягнутого. Наступний крок – це визначення узагальнюючих коефіцієнтів та розрахунок середнього значення інтегрального показника.

На основі проведених розрахунків визначено інтегральний показник розвитку соціальної інфраструктури Закарпаття на початок 2014 року становив $K_i = 0,94$. Він є найнижчим показником за динамікою 3 років ($K_i(2012) = 0,96$, $K_i(2011) = 0,99$). Це свідчить про негативну динаміку розвитку галузей соціальної інфраструктури Закарпатської області.

Інтегральний показник розвитку соціальної інфраструктури в Закарпатській області представляє практичний та науковий інтерес при порівнянні його з нормативними значеннями або показниками розвитку соціальної інфраструктури по областях України, для визначення місця Закарпатської області щодо забезпеченості соціальною інфраструктурою серед інших областей країни.

Обґрунтування напрямів соціально-економічного прогнозування полягає у тому, щоб у відповідності до реальних економічних процесів сформувати цілі розвитку соціальної сфери, сприяти розробці оптимальних планів. Актуальність даного кола проблем зумовлена тим, що в країні ще недостатньо

повно сформульовані та виконуються соціальні нормативи. Сучасні умови господарювання потребують максимального удосконалення методів прогнозування та планування. Важливим завданням, яке поставлене перед науковцями, що розробляють програми і концепції, є збереження і розвиток високоефективної структури економіки.

Висновки

Суть сучасної політики в Україні полягає в тому, що в країні будується соціально спрямована економіка, яка дасть людині все необхідне для нормального життя за європейськими стандартами; утворюється новий тип солідарності різних соціальних верств населення, свідомо коаліція людей, які обрали шлях розбудови вільної демократичної держави.

Колишній Президент України В.Ф. Янукович у щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України у 2013 році наголосив: “Ризики економічної нестабільності, вплив світової економічної депресії та депресивність розвитку економіки України обумовлюють специфічні ризики та виклики для соціальної сфери. Складність і терміновість завдань, що потребують розв’язання й дієвої участі держави задля збереження високого рівня державних соціальних зобов’язань та обсягів соціальних гарантій, зростає. Ризики поширення депресивних тенденцій в економіці накладають відбиток на реалізацію стратегії соціальних реформ, подекуди різко звужуючи їхній ресурсний потенціал і підвищуючи соціальну ціну. Проте досягнення стабільності соціальної сфери майже неможливе без послідовного реформування головних сфер соціального життя, спрямованого на подолання тривалих суперечностей, а безальтернативним завданням держави є забезпечення адекватного соціального ефекту економічного зростання.”[14]

Соціальна інфраструктура — це особливий комплекс галузей народного господарства, таких як освіта, охорона здоров’я, культура, мистецтво, житлове і комунальне господарство, торгівля та інші. Соціальна інфраструктура все більше впливає на ефективність суспільного виробництва через головну продуктивну силу суспільства — людей.

Аналіз динаміки процесів, що визначають рівень життя населення на сучасному етапі, вказує на незадовільний стан соціального розвитку територій, для яких нині характерні глибока демографічна криза, брак мотивації до праці, безробіття, витік трудових ресурсів, занепад соціальної інфраструктури.

Прагнення України до інтеграції у європейське співтовариство потребує нагального коригування ситуації, що склалася на селі, та якнайскорішого прийняття рішень у цій сфері розвитку людського потенціалу нашої держави.

Без подолання негативних тенденцій в розвитку наша держава не зможе ефективно конкурувати з економічними системами інших розвинених країн, в яких рівні життя сільського та міського населення максимально зближені. Диференціація рівнів життя сільського та міського населення в Україні загрожує відпливом найбільш активної та працездатної частини сільського населення до міст, активізує зовнішню трудову міграцію, що робить занепад сільських територій самовідтворюваним процесом.

Велику роль соціальна інфраструктура відіграє у вирішенні таких соціальних завдань, як зближення за рівнем добробуту міського і сільського населення, згладжування регіональних відмінностей у рівні життя людей, посилення єдності у способі життя різних соціальних груп та прошарків населення. Активно впливає соціальна інфраструктура на формування прогресивної структури споживання і раціонального використання вільного часу працівників матеріального виробництва.

Як висновок наведених вище наукових досліджень та розрахунків, слід відмітити наступне:

- Вдосконалення методики розрахунку полягає у тому, щоб за максимальне (краще) досягнуте значення коефіцієнту рівня розвитку конкретного виду послуг соціальної інфраструктури брати максимальний коефіцієнт, досягнутий у відповідному році в цілому по Україні.

- Для повнішої деталізації показників розвитку окремих галузей соціальної інфраструктури додати до їх переліку такі показники:

- а) кількість закладів освіти на 1000 дітей відповідного віку;
- б) кількість торговельних закладів на 1000 чол. населення;
- в) обсяг наданих послуг закладами побутового обслуговування, грн. на 1 людину.

Обґрунтування напрямів соціально-економічного прогнозування полягає у тому, щоб у відповідності до реальних економічних процесів сформулювати цілі розвитку соціальної сфери, сприяти розробці оптимальних планів. Актуальність даного кола проблем зумовлена тим, що в країні ще недостатньо повно сформульовані та виконуються соціальні нормативи. Сучасні умови господарювання потребують максимального удосконалення методів прогнозування та планування. Важливим завданням, яке поставлене перед науковцями, що розробляють програми і концепції є збереження і розвиток високоефективної структури економіки.

У подальших дослідженнях планується визначити пріоритетні галузі соціальної інфраструктури для інвестиційної діяльності та шляхи підвищення державного фінансування об’єктів соціальної сфери.

Література

1. Морозюк Н.В. Методологічні підходи до оцінки рівня та якості життя сільського населення / Н.В.

Морозюк // Економіка АПК. – 2013. – № 8. – С. 57.

2. Булах Т.М. Соціальний розвиток сільських територій: світовий та вітчизняний досвід / Т.М. Булах // Економіка АПК. – 2012. – № 6. – С. 55.

3. Паленичак О.В. Вплив соціальної та ринкової інфраструктури на розвиток сільських територій регіону / О.В. Паленичак // Економіка АПК. – 2011. – № 8. – С. 47.

4. Лузан Ю.Я. Соціально-трудова потенціал українського села / Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. – 2010. – № 1. – С. 52.

5. Прейгер Д. Транспортна інфраструктура України: стан і проблеми посткризового розвитку / Д. Прейгер // Економіка України – 2011. – № 5. – С. 23.

6. Запатріна І.В. Житлово-комунальне господарство: перспективи реформування / І.В. Запатріна, Т.Б. Лебеда // Економіка України. – 2012. – № 10. – С. 34–44.

7. Криган Р.В. Діагностика економічної ефективності підприємств роздрібної торгівлі Західного регіону України / Р.В. Криган // Вісник ХНУ – 2012. – № 2. – Т. 1. – С. 227–233.

8. Кінаш І.П. Соціальна сфера як ресурс сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2012_2_1/202-204.pdf

9. Панченко М. Соціальна сфера і соціальна політика та їх співвідношення в аспекті державного управління соціальною сферою [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apdu_o/2009_1/R_5/Panchenko.pdf

10. Пігуль Н.Г. Теоретичні аспекти формування соціальної сфери в сучасних економічних умовах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2506&p=1>

11. Сидорова А.В. Экономико-статистические методы в управлении сферой услуг : [монография] / Сидорова А.В. – Донецк : Дон НУ, 2002. – 239 с.

12. Витренко Н.М. Социальная инфраструктура Украины: оценки уровня и перспектив развития / Витренко Н.М. – К. : Наукова думка, 1993. – 143 с.

13. Сайт обласного управління статистики в Закарпатській області. – <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/index.html>

14. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2013. – 576 с.

References

1. Morozyuk N.V. (2013) Metodologichni pidhodi do otsinki rivnya ta yakosti zhittya silskogo naselennya [Methodological approaches to assess the level and quality of life of the rural population]. *Ekonomika APK. - Economics APC*, № 8, 57. [in Ukrainian].

2. Bulah T.M. (2012) Sotsialniy rozvitok silskih teritoriy: svitoviy ta vitchiznyaniy dosvid [The social development of rural areas: National and international. The social development of rural areas: National and international experience] *Ekonomika APK. - Economics APC*, № 6, 55. [in Ukrainian].

3. Palenichak O.V. (2011) Vplyv sotsialnoi ta rinkovoi infrastrukturi na rozvitok silskih teritoriy regionu [The impact of social and market infrastructure in rural development in the region] *Ekonomika APK. - Economics APC*, № 8, 47. [in Ukrainian].

4. Luzan Y.Y. (2010) Sotsialno-trudoviy potentsial ukrayinskogo sela [Social and employment potential of the Ukrainian village]. *Ekonomika APK. - Economics APC*, № 1, 52. [in Ukrainian].

5. Preyger D. (2011) Transportna Infrastruktura Ukrayini: stan i problemi postkrizovogo rozvitku [Transport infrastructure in Ukraine: state and problems of post-crisis development] *Ekonomika Ukrayini – Economics of Ukraine*, №5, 23. [in Ukrainian].

6. Zapatrina I.V., Lebeda T. B. (2012) Zhitlovo-komunalne gospodarstvo: perspektivi reformuvannya [Housing and utilities: Perspectives reform] *Ekonomika Ukrayini. – Economics of Ukraine*, №10, 34– 44. [in Ukrainian].

7. Krigan R.V. (2012) Diagnostika ekonomichnoyi efektyvnosti pidpriemstv rozdrubnoyi torghivli Zahidnogo regionu Ukrayini [Diagnosis economic efficiency of retailers in Western Ukraine] *Visnik HNU – KNU Bulletin*, №2, T1, 227- 233. [in Ukrainian].

8. Kinash I.P. (2012) Sotsialna sfera yak resurs stalogo rozvitku [Social security as a resource for sustainable development]. – Retrieved from http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2012_2_1/202-204.pdf [in Ukrainian].

9. Panchenko M. (2009) Sotsialna sfera i sotsialna politika ta yih spivvidnoshennya v aspekti derzhavnogo upravlinnya sotsialnoy sferoyu [Social sphere and social policies and their value in terms of governance social sphere]. – Retrieved from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apdu_o/2009_1/R_5/Panchenko.pdf [in Ukrainian].

10. Pigul N.G. (2013) Teoretichni aspekty formuvannya sotsialnoyi sfery v suchasni ekonomichni umovah [The theoretical aspects of the social sector in the current economic conditions]. – Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2506&p=1> [in Ukrainian].

11. Sidorova A.V. (2002) Ekonomiko-statisticheskie metody v upravlenii sferoy uslug [Economic and statistical methods in the management of the service industry], Donetsk [in Ukrainian].

12. Vitrenko N.M. (1993) Sotsialnaya infrastruktura Ukrainy: otsenki urovnya i perspektiv razvitiya [Social Infrastructure of Ukraine: assessment of the level and development prospects]-Kiev.; Naukova dumka, [in Ukrainian].

13. Cayt oblasnogo upravlinnya statistiki v Zakarpatskiy oblasti [The site of the Department of statistics in the Transcarpathian region]. - Retrieved from <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/index.html>, [in Ukrainian].

14. Pro vnutrishne ta zovnishne stanovishe Ukrayini v 2013 rotsi : Schorichne Poslannya Prezidenta Ukrayini do Verhovnoyi Radu Ukrayini. (2013) [On the internal and external situation of Ukraine in 2013: Annual Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine] – К. : NISD, 576, [in Ukrainian].

Надійшла 05.08.2014; рецензент: д. е. н. Мікловда В. Д.